

ΤΖ. ΤΣΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΙΓΑΙΑΚΗ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ
Η ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΟΛΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 1987

Η αιγαιακή Μεσημβρία είναι μια ελληνική αποικία στις ακτές του βορειοανατολικού Αιγαίου που ιδρύθηκε από Έλληνες της Σαμοθράκης τον 7ο π. Χ. αιώνα. Η ακμή της τοποθετείται στον 4ο π.Χ. αιώνα, ενώ ίχνη ζωής σ' αυτήν παρατηρήθηκαν μέχρι τα πρώτα βυζαντινά χρόνια.

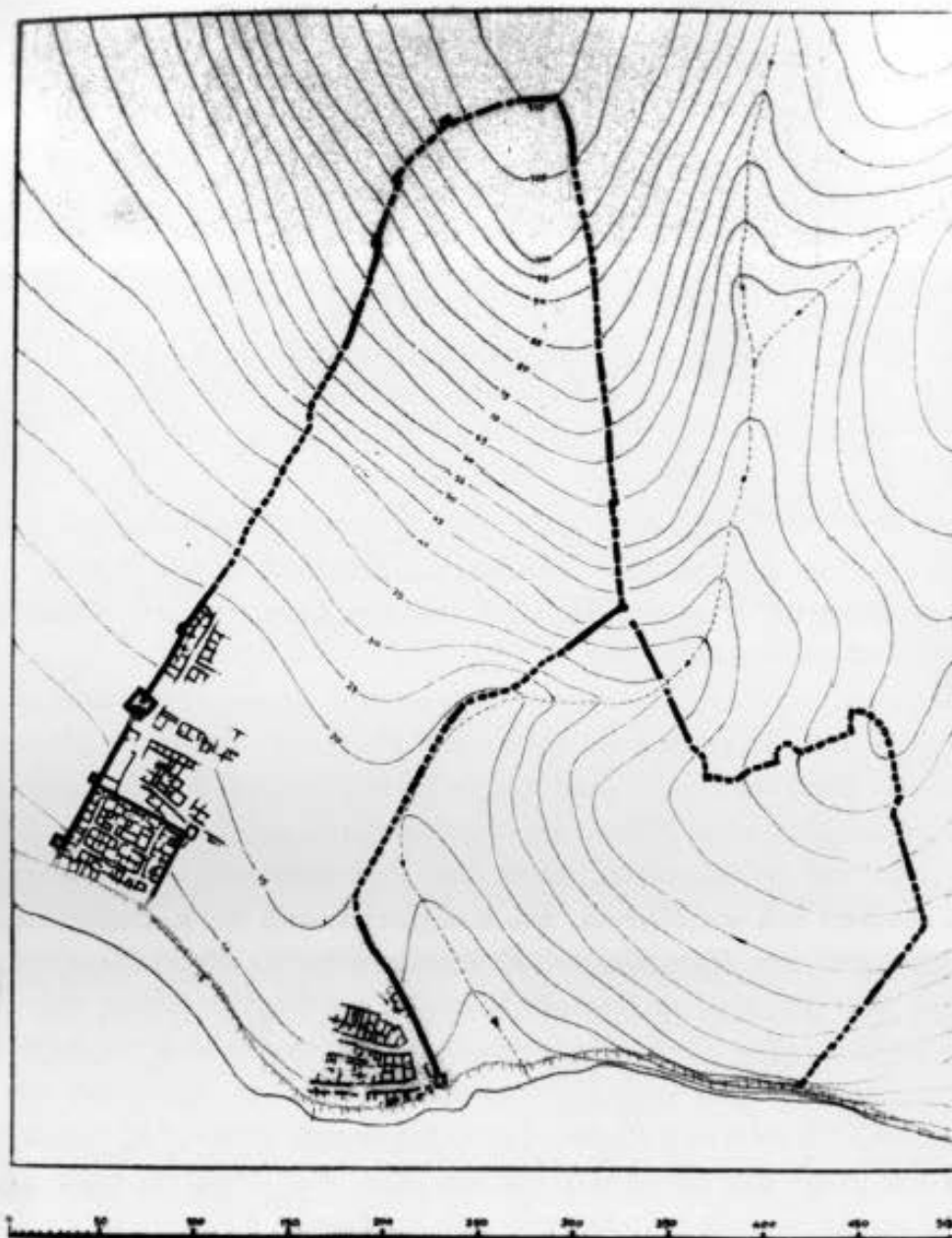
Η πόλη είναι χτισμένη στο ανατολικό άκρο ενός όρμου, στα σύνορα των νομών Ροδόπης και Έβρου 20 χιλιόμετρα δυτικά από την Αλεξανδρούπολη. Περιβάλλεται από τείχος που ενισχύεται κατά διαστήματα με πύργους και στο βόρειο τμήμα του περικλείει την κορυφή ενός λόφου, την ακρόπολη του οικισμού.

Στο χώρο της πόλης φέτος, εκτός από την ανασκαφή του περιτειχισμένου οικιστικού συνόλου στα νοτιοδυτικά, που συνεχίστηκε από τον κ. Βαβρίτσα και χρηματοδοτήθηκε από την Αρχαιολογική Εταιρεία, η έρευνα επεκτάθηκε, χάρις στην επιχορήγηση του Υπουργείου Βόρειας Ελλάδας, και με την ευθύνη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Θράκης, σ' έναν ακόμη τομέα στο νοτιοανατολικό της άκρο (Σχ. 1).

Στο τμήμα αυτό του οικισμού που ορίζεται απ' το ανατολικό σκέλος του τείχους και απ' το απότομο πρανές της ακτογραμμής στα νότια, είχε εντοπισθεί παλιότερα ένα μικρό ιερό Δήμητρας και ένα μέρος του ιστού της πόλης. Κατά τη φετινή ανασκαφική περίοδο αποφασίστηκε να συνεχιστεί η έρευνα σ' αυτό ακριβώς το σημείο, καθώς φαινόταν να παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και κάποια νέα στοιχεία για την πολεοδομική της οργάνωση.

Η ανασκαφή αποκάλυψε ένα τμήμα της πόλης, έκτασης 2,5 περίπου στρεμμάτων. Η δομή του οικισμού εδώ φαίνεται να παρουσιάζει ομοιότητες αλλά και διαφορές με τα άλλα ήδη ανασκαμμένα τμήματα του δυτικού τομέα (Σχ. 2). Η πιο εμφανής διαφοροποίηση είναι ότι τα οικοδομικά τετράγωνα δεν εφάπτονται στο τείχος, αφήνοντας έναν περιφερειακό δρόμο με πλάτος που κυμαίνεται γύρω στα 5 μέτρα. Δεν είναι ακόμη σαφές αν αυτό έγινε για την ανάδειξη του ιερού της Δήμητρας, ή αν αποτελεί έναν από τους όρους δόμησης του οικισμού.

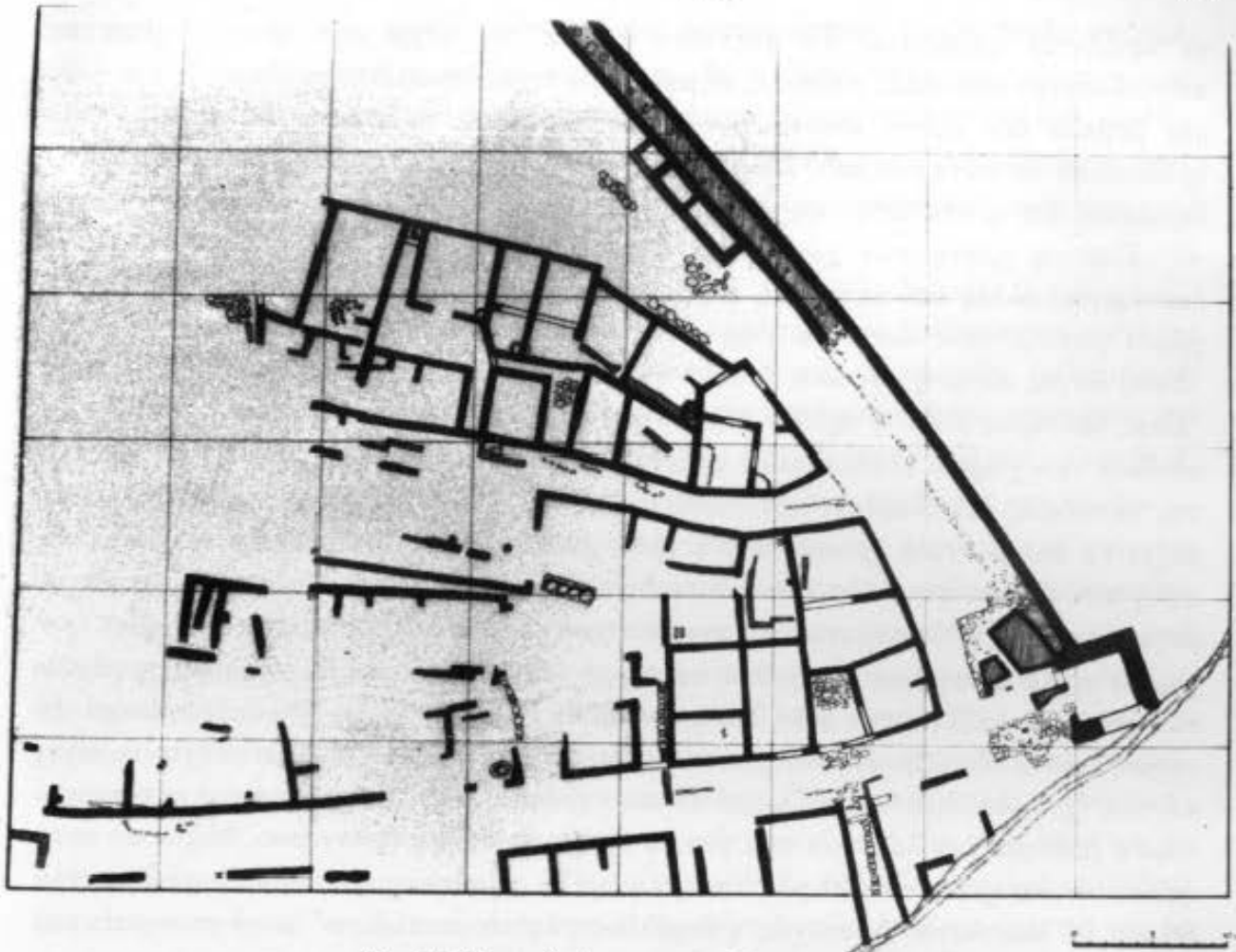
Σ' αυτό το δρόμο συμβάλλουν τρεις άλλοι με κατεύθυνση περίπου από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Ο νοτιότερος με πλάτος 4 μέτρα αποκαλύφθηκε σε μήκος 65 μέτρων (Εικ. 1). Ο μεσαίος είναι στενότερος και όχι παράλληλος προς τον προηγούμενο, έχει πλάτος που κυμαίνεται από 1,80-2,40 μέτρα και σώζεται σε μήκος 35 μέτρων (Εικ. 2). Από το βορειότερο δρόμο βρέθηκε μέχρι στιγμής μόνο η

Σχ. 1. Μεσημβρία, αρχαιολογικός χώρος.

νότια παρειά του σε μήκος 20 μέτρων και έτσι δε γνωρίζουμε ακόμη το εύρος του. Οι τέσσερις αυτοί δρόμοι ορίζουν κάποια οικοδομικά τετράγωνα, με την ευρύτερη βέβαια έννοια του όρου. Δεν έχουμε ένα ιπποδάμειο σύστημα δόμησης, και δεν περιμέναμε κάτι τέτοιο αφού η ύπαρξη της πόλης χρονολογείται δύο αιώνες περίπου πριν την καθιέρωσή του. Η δομή της πόλης υπαγορεύθηκε από τους περιορισμούς που θέτουν τα φυσικά της όρια και είναι το τείχος στα ανατολικά και η ακτογραμμή στα νότια. Έτσι, το προς ανατολάς τμήμα του πολεοδομικού ιστού εμφανίζεται ισχυρά παραμορφωμένο ακολουθώντας τις δύο αυτές κατευθύνσεις. Αυτή η παραμόρφωση επηρέασε και τους χώρους που περιλαμβάνουν τα οικοδομικά τετράγωνα, ενώ αντίθετα στο προς δυσμάς τμήμα παρατηρείται κάποια γεωμετρικότητα.

Οι χώροι είναι ορθογωνισμένοι και σχετικά μικροί σε μέγεθος. Σε ορισμένους

Σχ. 2. Μεσημβρία, ανατολικός τομέας.

έχουν σωθεί ίχνη από πλακόστρωση που δηλώνουν την ύπαρξη αυλής. Οι υπόλοιποι έχουν απλό χωμάτινο δάπεδο, ενώ σε λίγες περιπτώσεις ήταν πηλόχριστο. Κάτω από τα δάπεδα των χώρων βρέθηκαν ίχνη από παλιότερες οικοδομικές φάσεις του οικισμού. Το γεγονός ότι τέτοια ίχνη εντοπίστηκαν και μέσα στα όρια των δρόμων και μάλιστα με διαφορετικές κατευθύνσεις οδηγούν στο συμπέρασμα για κάποια ριζική αναδιοργάνωση του χώρου, σε εποχή και για λόγους που ακόμη δεν μας είναι γνωστοί. Δυστυχώς σώζονται τμήματα μόνο της θεμελίωσης που δεν πρόσφεραν κανένα στοιχείο για την πολεοδομική οργάνωση και την τυπολογία των κτιρίων αυτής της φάσης του οικισμού. Το ίδιο άλλωστε ισχύει και για μεγάλο μέρος της αμέσως επόμενης οικοδομικής φάσης, που είναι και αυτή που κυριαρχεί.

Το δυτικό τμήμα του φετινού ανασκαφικού τομέα ήταν θεμελιωμένο επάνω σε επιφανειακό φυσικό βράχο, με συνέπεια να έχει χαθεί σχεδόν το σύνολο ακόμη και της θεμελίωσης. Στα υπόλοιπα σημεία της ανασκαφής έχει διασωθεί τμήμα της ανωδομής που αποτελείται από μικρούς ορθογωνισμένους δόμους από τοπικό υπόλευκο ασβεστόλιθο, με αρκετά φροντισμένη την εξωτερική τους όψη. Το πλάτος της τοιχοποιίας κυμαίνεται από 40-45 εκατοστά. Σε ορισμένα σημεία στα βόρεια του τομέα το ύψος της επίχωσης προστάτεψε τις τοιχοποιίες από την καταστροφή. Έτσι η ανωδομή σώθηκε στο μεγαλύτερο ύψος της που φθάνει το ένα μέτρο και καταλήγει

σε οριζόντια επιφάνεια. Το υπόλοιπο τμήμα της μέχρι την οροφή πρέπει να αποτελούνταν από ωμές πλίνθους, σύμφωνα με τη συνηθισμένη οικοδομική πρακτική, και βέβαια δεν άφησε κανένα ίχνος. Βρέθηκε όμως ένας μεγάλος αριθμός από θραύσματα στρωτήρων και καλυπτήρων λακωνικού και κορινθιακού τύπου που δηλώνουν ότι η στέγαση των χώρων γίνονταν με κεραμοσκεπείς στέγες.

Για τη χρήση των χώρων δεν έχουμε κάποιες ενδείξεις που να δηλώνουν λειτουργίες άλλες από κατοικίας. Είναι επίσης πολύ πρόωρο να συσχετιστούν όλοι οι χώροι μεταξύ τους ώστε να αναγνωριστούν οι συγκεκριμένες κτιριακές μονάδες. Ένας λόγος είναι η σχετική αταξία του πολεοδομικού σχεδίου στο σημείο αυτό. Ένας δεύτερος είναι η σχεδόν τέλεια απουσία κατωφλίων που εξυπηρετούσαν τη σύνδεση των χώρων. Ωστόσο είναι αρκετά φανερό με την πρώτη ματιά ότι το μοντέλο της κατοικίας δεν διαφέρει πολύ από εκείνο που κυριαρχούσε στο ελλαδικό χώρο μέχρι τα ελληνιστικά χρόνια. Δύο ή τρεις χώροι διαταγμένοι γύρω από μια μικρή αυλή που βλέπει στο νότο ή στα νοτιοδυτικά. Ο ένας από τους χώρους είναι συχνά μεγαλύτερος. Σε δύο περιπτώσεις εντοπίστηκαν εστίες τοποθετημένες σε γωνίες των χώρων η μία ορθογώνια και η άλλη σε μορφή τεταρτοκύκλιου. Η συνολική επιφάνεια των σπιτιών μαζί με την αυλή δεν φαίνεται να ξεπερνούσε τα 100 τετραγωνικά. Η γενική εικόνα είναι αρκετά λιτή, και το μόνο στοιχείο διακόσμησης που έχουμε, είναι κάποια ίχνη κονιάματος με ζωηρό κόκκινο χρώμα. Σ' ένα σημείο του ανασκαφικού τομέα βρέθηκε ένα λάξευμα στο φυσικό βράχο σε σχήμα ορθογώνιο. Μέσα σ' αυτό ήταν τοποθετημένα στη σειρά τέσσερα μεγάλα αποθηκευμένα πιθάρια με διάμετρο 80 και 90 εκατοστά. Δυστυχώς η θεμελίωση λείπει εντελώς σ' αυτό το σημείο και δεν ξέρουμε πως και σε τι χώρο εντάσσονταν (Εικ. 3).

Στα νότια του τομέα (Εικ. 4) σχεδόν σε επαφή με την εσωτερική γωνία ενός χώρου που ήταν μάλλον αυλή αποκαλύφθηκε το μοναδικό μέχρι στιγμής πηγάδι στο τμήμα αυτό του οικισμού. Παρά το γεγονός ότι βρίσκεται πολύ κοντά στη θάλασσα, φαίνεται ότι εξυπηρετούσε κάποιες από τις ανάγκες των κατοίκων σε νερό. Βέβαια η σημερινή απόσταση από τη θάλασσα δεν είναι εκείνη των χρόνων της ζωής της πόλης. Η παραλία έχει υποστεί έντονη διάβρωση στο σχετικά λίγο διάστημα των 2.000 ετών και μεγάλο μέρος του οικισμού έχει καταστραφεί.

Αυτό φαίνεται πολύ καθαρά στην τομή της ακτογραμμής, όπου διακρίνονται τμήματα τοιχοποιίας με κατεύθυνση προς τη θάλασσα (Εικ. 5). Δεν γνωρίζουμε ακόμη το βαθμό διάβρωσης της πόλης, είναι όμως αρκετά πιθανό να εκτείνονταν 50 ή και περισσότερα μέτρα προς τη μεριά της θάλασσας την εποχή εκείνη. Δύο τμήματα κλειστών αποχετευτικών αγωγών αποτελούν τις μέχρι τώρα ενδείξεις για ύπαρξη δικτύου αποχέτευσης στον οικισμό. Έχουν δάπεδο και τοιχώματα από πρόχειρα ορθογωνισμένο ασβεστόλιθο και καλύπτονται με μεγάλες σχιστόπλακες. Έχουν κατεύθυνση από βορρά προς νότο, διασχίζουν το νότιο οριζόντιο δρόμο και καταλήγουν στη θάλασσα (Εικ. 6).

Τα ευρήματα της φετινής ανασκαφικής έρευνας ήταν ιδιαίτερα σημαντικά τόσο σε αριθμό όσο και σε ποιότητα και ποικιλία. Δυστυχώς, ο χρόνος που μεσολάβησε από τη λήξη της ανασκαφής μέχρι σήμερα, δεν ήταν αρκετός για να ολοκληρωθεί η

διαδικασία συντήρησης, αποκατάστασης και φωτογράφησης των φετινών ευρημάτων. Έτσι τα ευρήματα που παρουσιάζονται εδώ ανήκουν στην προηγούμενη ανασκαφική περίοδο, εμφανίζουν όμως πολλές ομοιότητες με τα φετινά (Εικ. 7-10).

Η κεραμική καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό, με ένα χρονολογικό φάσμα όπου κυριαρχεί ο 5ος και ο 4ος π.Χ. αιώνας. Είχαμε όμως και αρκετά δείγματα που χρονολογούνται στον 6ο π.Χ. αιώνα και ανάγονται στα πρώτα χρόνια της ζωής της πόλης.

Εκτός από τα αβαφή αγγεία καθημερινής χρήσης που βρέθηκαν σε μεγάλες ποσότητες, είχαμε πάλι πολύ καλά δείγματα αττικής κεραμικής, μελαμβαφή, μελανόμορφα και ερυθρόμορφα που διακρίνονται για την ποιότητα του πηλού και την τελειότητα της κατασκευής. Οι επικρατέστερες μορφές ήταν κύλικες, κρατήρες, πελίκες, λύχνοι, λήκυθοι, λεκανίδες και σε μεγάλο αριθμό κάνθαροι και σκύφοι.

Βρέθηκε επίσης και πλήθος χάλκινων νομισμάτων που τα περισσότερα φαίνεται να ανήκουν στον 4ο π.Χ. αιώνα, η ταύτισή τους όμως δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Ανάμεσα στα άλλα ευρήματα της ανασκαφής διακρίνονται θραύσματα από πήλινους λουτήρες με ανάγλυφο ιωνικό κυμάτιο στο περιχέλωμα, τμήματα ειδωλίων που απεικονίζουν κυρίως γυναικείες μορφές, μεταλλικά αντικείμενα καθημερινής χρήσης, αιχμές από δόρατα και βέλη, αγκίστρια, χάλκινες εφηλίδες και καρφιά, πόρπες και ένα μεγάλος αριθμός από υφαντικά βάρη. Γενικά πρόκειται για αντικείμενα που σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την καθημερινή ζωή των κατοίκων και με κάποιες μορφές οικιακής οικονομίας. Ο μεγάλος αριθμός αττικών αγγείων επιβεβαιώνει τον οικονομικό και εμπορικό προσανατολισμό της πόλης και τις σχέσεις της με τα άλλα κέντρα του ελληνισμού της περιοχής και της νότιας Ελλάδας, καθώς επίσης και με τους Θράκες της ενδοχώρας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη και φέτος όπως και παλιότερα σε άλλους ανασκαφικούς τομείς θραυσμάτων της λεγόμενης θρακικής κεραμικής. Πρόκειται για χειροποίητη κεραμική, πολύ διαδεδομένη σ' όλο το χώρο της Θράκης, που χαρακτηρίζεται πολλές φορές και σαν προϊστορική. Τα τοιχώματα των αγγείων είναι χοντρά και ο πηλός ακάθαρτος με πυριτικές προσμίξεις. Είναι συνήθως ακόσμητα ή φέρουν επίθετες ταινίες με κομβιόσχημα ή σχοινοειδή μοτίβα. Η γενική εικόνα είναι αυτή των αγγείων της Εποχής του Σιδήρου. Το πρόβλημα προκύπτει από την στρωματογραφική τους συνύπαρξη με κεραμική του 5ου και 4ου π.Χ. αιώνα.

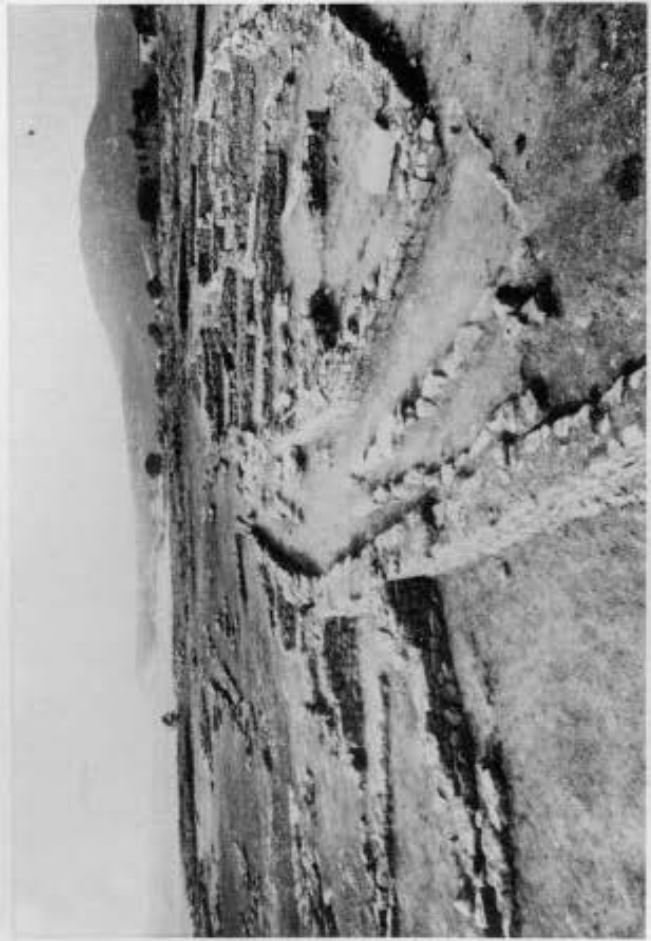
Είναι ίσως κάπως πρόωρο, και ξεφεύγει απ' τα πλαίσια αυτής της ανακοίνωσης, να επιχειρήσει κανείς μια ερμηνεία αυτής της συνύπαρξης. Χρειαζόμαστε περισσότερα στοιχεία απ' όλη την έκταση της ευρύτερης πόλης για να καθοριστεί η προέλευση αυτής της μικρής σε ποσότητα αλλά σταθερής σε συχνότητα κεραμικής. Δεν μπορεί πάντως κατά τη γνώμη μας να αποδοθεί σε αγγεία καθημερινής χρήσης αφού τέτοια έχουν βρεθεί σε μεγάλες ποσότητες και σε πολύ καλύτερη ποιότητα. Δεν μπορεί ακόμη να χαρακτηριστεί σαν προϊόν ανταλλαγής με τους Θράκες της ενδοχώρας αφού η εμφανής κατωτερότητά του θα τα καθιστούσε ελάχιστα δελεαστικά. Έτσι πρέπει μάλλον να συσχετισθεί με τη δημογραφική σύσταση του πληθυσμού, τη συμβίωση δηλαδή Ελλήνων και Θρακών κάτω από καθεστώς και

συνθήκες που δεν μπορούν ακόμη να διευκρινιστούν.

Η αιγαιακή Μεσημβρία είναι μία από τις ελληνικές αποικίες που ιδρύθηκαν και εδραιώθηκαν στον ευαίσθητο χώρο του βορειοανατολικού Αιγαίου και προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό την πολιτιστική ταυτότητα αυτής της περιοχής. Η ύπαρξή της παραμένει εντελώς αγνοημένη και άγνωστη από τις αρχαίες πηγές και έτσι η ιστορία της, που είναι και η ιστορία ενός δυναμικού τμήματος του Ελληνισμού, γράφεται χρόνο με το χρόνο μόνο μέσα από τα αποτελέσματα της αρχαιολογικής έρευνας.

*Κομοτηνή,
Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων*

Τζένη Τσατσοπούλου

1. Μεσημβρία. 'Αποψη του οικισμού με το νοτιότερο δρόμο. 2. Ο μεσαίος δρόμος. 3. Ο χώρος με τα πιθάρια.

4. Μεσημβρία. Ο χώρος με το πηγάδι. 5. Τμήματα τοιχοποιίας.

6. Μεσημβρία. Οι δύο αγωγοί. 7. Ερυθρόμορφος αμφορέας. Εύρημα της ανασκαφής του 1986.

8, 9, 10. Μεσημβρία. Ευρήματα της ανασκαφικής περιόδου του 1986.